

12. 7. 2016

Veźměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

„Právo na restituci“ ve světle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

Existuje automatická garance obnovení vlastnického práva k movitému či nemovitému majetku, jehož byl původní vlastník v letech 1948 až 1989 proti své vůli zbaven, v podobě „práva na restituci“? Článek se věnuje této problematice z pohledu vnitrostátního a mezinárodního práva.

Pojem restituce

Restituci v právním smyslu lze definovat jako obnovení původního právního stavu, *restitutio in integrum*. Jde o jednu z forem nápravy důsledků chování *contra legem* nebo *fraudem legis* (vedle reparace, satisfakce, represe).[1]

Pojem „restituční zákonodárství“ lze v souladu s názorem Ústavního soudu vymežit tak, že se jedná o skupinu zákonů, kterými došlo ke zmírnění některých majetkových nespravedlností z období totality podle rozhodnutí demokratického zákonodárce. Jinými slovy, účelem těchto předpisů byla náprava majetkových křivd, jichž se dopustil československý stát protiprávním odnětím vlastnického práva k nemovitým, popřípadě i movitým věcem v letech 1948 až 1989.[2]

Do této skupiny patří zejména zákon č. [403/1990](#) Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd, zákon č. [87/1991](#) Sb., o mimosoudních rehabilitacích, zákon č. [229/1991](#) Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku a zákon č. [243/1992](#) Sb., kterým se upravují některé otázky související se zákonem č. [229/1991](#) Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění zákona č. [93/1992](#) Sb. Společným znakem těchto zákonů je úprava podmínek vydání movitých a nemovitých věci včetně souvisejících institutů.

Listina základních práv a svobod

Časté jsou případy, kdy neúspěšní žadatelé o restituci majetku opírají své nároky o článek 11 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). V této souvislosti je důležité uvést, že tímto článkem Listiny je chráněno vlastnické právo jako takové, tj. musí jít zpravidla o vlastnické právo již konstituované, a tedy již existující, nikoli pouze o tvrzený nárok na ně. Pouhý spor o vlastnictví, v němž existence vlastnického práva jako takového *in concreto* má být teprve zjištěna nebo takové právo samo má být konstituováno (především na základě jiných hmotně-právních předpisů), ústavně chráněn není a ani chráněn být nemůže.[3] Prakticky to znamená, že ústavně chráněny jsou nároky (pohledávky) nesporné, vymahatelné, rozumně podložené.[4]

Protokol č. 1 k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod

Článek 1 Protokolu č. 1 k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Protokol“ a „Úmluva“) stanoví, že „každá fyzická nebo právnická osoba má právo pokojně užívat svůj majetek. Nikdo nemůže být zbaven svého majetku s výjimkou veřejného zájmu a za podmínky, které stanoví zákon a obecné zásady mezinárodního práva. Předchozí ustanovení nebrání právu států přijímat zákony, které považují za nezbytné, aby upravily užívání majetku v souladu s obecným zájmem a zajistily placení daní a jiných poplatků nebo pokut.“ V tomto kontextu nutno uvést, že Česká republika (ČSFR) Protokol (Úmluvu) ratifikovala až 18. března 1992, tj. z časového hlediska po konci období totalitního režimu rozhodného pro uplatňování restitučních nároků.[5]

V souladu s ustálenou judikaturou Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) lze uvést, že čl. 1 Protokolu nemůže být vykládán tak, že by vytvářel pro smluvní strany jakékoliv právní závazky navrátit majetek, který byl konfiskován **před** ratifikací Úmluvy (tj. před 18. březnem 1992), nebo že by stanovoval nějaká omezení na svobodu určit rozsah a podmínky restituce majetku původním vlastníkům. ESLP opakovaně konstatoval, že Úmluva neukládá smluvním stranám napravit minulé křivdy či škody způsobené před její ratifikací danou smluvní stranou.[6] Vydání restitučních zákonů je tak na volné úvaze státu.

Jinými slovy, tento článek Protokolu nijak neomezuje svobodu smluvních stran stanovit působnost restitučních norem a podmínky, za kterých lze majetek vrátit osobám, které ho byly zbaveny. **Právo na obnovení vlastnického práva jím tedy garantováno není.**[7] **Ochrana vyplývající z tohoto článku dopadá na existující majetek a negarantuje právo na nabytí majetku či úspěch ve sporu o majetek.**[8]

Podle Úmluvy a Protokolu **neexistuje právo na restituci vlastnictví**, a protože diskriminace podle čl. 14 Úmluvy je možná jen v souvislosti s porušením některého jiného hmotného práva zaručeného Úmluvou, nelze dovést v případě podmínky státního občanství dle restitučních předpisů porušení zákazu diskriminace.[9]

Pojmy „majetek“ a „legitimní očekávání“ ve smyslu článku 1 Protokolu

ESLP dal prostřednictvím svých rozhodnutí při výkladu tohoto článku opakovaně najevo, že Úmluvou, resp. Protokolem k ní je chráněn majetek existující (*existing possessions*), nikoliv očekávání, že bude uznáno přežití bývalého vlastnického práva, které je již dlouho nemožné účinně vykonávat.[10] Výklad ESLP dává přednost zachování právní jistoty osob, kterým svědčí onen atribut existujícího majetku, a kterým lze přiznat legitimní očekávání, že tento stav bude zachován“.[11] Zbavení vlastnického práva nebo jiného věcného práva je v zásadě okamžitým aktem a nevytváří trvalou situaci „zbavení práva“.[12]

Za „majetek“ ve smyslu tohoto článku nelze považovat naději, že bude uznáno přežití bývalého vlastnického práva, které již dávno zaniklo, ani podmíněnou pohledávku, jež zanikla z důvodu nesplnění podmínky. „Legitimní očekávání“ není součástí ani příslušenstvím majetkových práv; týká se způsobu, jakým bude s právem kvalifikovaným jako „majetková hodnota“ zacházeno ve vnitrostátním právu, a zejména předpokladů, za nichž bude ustálená judikatura vnitrostátních soudů nadále aplikována ve vztahu k tvrzenému zásahu do majetku.[13] ESLP výslovně upozorňuje, že majetkem ve smyslu čl. 1 Protokolu může být buď „existující majetek“, nebo aktiva, včetně požadavků (pohledávek), o nichž stěžovatel může tvrdit, že lze alespoň legitimně očekávat, že budou realizovány.[14]

V této souvislosti lze poukázat na závěr ESLP, dle něhož je třeba odlišit pouhou (třebaže

pochopitelnou) naději na restituci od legitimního očekávání, které musí mít konkrétnější charakter a musí se zakládat na právním ustanovení či aktu, jako je např. soudní rozhodnutí.[15]

Ústředním pravidlem při posuzování existence legitimního očekávání je ohled na konkrétní a individuální okolnosti případu, které ve svém souhrnu měly založit legitimní očekávání jako majetkový zájem chráněný článkem 1 Protokolu. Legitimní očekávání může založit vnitrostátní právní úprava nebo ustálená judikatura vnitrostátních soudů.[16] V kontextu restitucí legitimní očekávání bude existovat v případě, kdy vnitrostátní zákonodárce **po** ratifikaci Úmluvy opakovaně ve vnitrostátní právní úpravě potvrzoval právo na určitý typ restitucí, který navíc vyplýval i z mezinárodních závazků dané smluvní strany, a o daném typu restitucí také již rozhodovaly vnitrostátní soudy, které nároky žadatelů uznaly.[17]

Závěr

Úspěšnost restitučního nároku přirozeně závisí na míře splnění příslušných podmínek stanovených vnitrostátním právem, zejména právními předpisy spadajícími do kategorie „restitučního zákonodárství“. Obecně však lze na otázku zmíněnou v úvodu článku odpovědět negativně – „právo na restituci“ garantující automatické obnovení vlastnického práva nikde výslovně upraveno není.

Matej Lofaj

[Weinhold Legal, v.o.s. advokátní kancelář](#)

Florentinum
Na Florenci 2116/15
110 00 Praha 1

Tel.: +420 225 385 333
Fax: +420 225 385 444
e-mail: wl@weinholdlegal.com

[1] Hendrych, D. a kol. Právní slovník, 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, 1481 s.

[2] Sdělení Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2005, sp. zn. 13/2006 Sb.

[3] Nález Ústavního soudu ze dne 1. 2. 1994, sp. zn. III. ÚS 23/93

[4] LANGÁŠEK, T. Ochrana legitimního očekávání v judikatuře Ústavního soudu. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Dny Práva, 2008

[5] Zdeněk Müller: Je restituce povinná?, Právní rozhledy 7/1996, s. 321

[6] Kopecký proti Slovensku, rozsudek velkého senátu č. 44912/98, 28.9.2004, Bergauer proti České republice, rozsudek velkého senátu č. 17120/04, 13.12.2005

[7] Sdělení Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2005, sp. zn. 477/2005 Sb.

[8] Usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 3. 2013, sp. zn. II. ÚS 329/13

[9] Brežný proti Slovensku, rozhodnutí EKLP č. 23131/93, 4.3.1996, Pezoldová proti České republice, rozhodnutí EKLP č. 28390/95, 11.4.1996, Nohejl proti České republice, rozhodnutí EKLP č. 23899/93, 13. 5.1996

[10] Malhous proti České republice, rozhodnutí velkého senátu č. 33071/96, Gratzinger a Grazingerová proti České republice, rozhodnutí velkého senátu č. 39794/98, 10.7.2002

[11] Michael Stretch proti Spojenému království, rozhodnutí velkého senátu č. 44277/98, 24. 6. 2003

[12] Rozhodnutí bývalé Evropské komise pro lidská práva ve věcech Mayer a další proti Německu a

Brežný proti Slovensku (viz výše)

[13] Nález Ústavního soudu ze dne 20. 12. 2007, sp. zn. IV. ÚS 1133/07

[14] Jantner proti Slovensku, rozsudek velkého senátu č. 39050/97, 4.3.2003

[15] KOSTÍK, R. Ochrana vlastnictví v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Dny práva, 2010

[16] Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod - komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2012, 906 s.

[17] Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1 vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 1687 s. a též Broniowski proti Polsku, rozsudek velkého senátu, č. 31443/96, 22. 6. 2004

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Vybrané otázky poskytování zdravotních služeb na dálku](#)
- [DEAL MONITOR](#)
- [„Za každou kauzou je živý příběh“](#)
- [Ombudsman na Maltě - základní parametry a role. A v čem bychom se mohli poučit i my v Česku?](#)
- [DEAL MONITOR](#)
- [DEAL MONITOR](#)
- [Rozhovor s JUDr. Veronikou Janoušek Rudolfovou, samostatnou advokátkou specializující se na sportovní právo](#)
- [DEAL MONITOR](#)
- [DEAL MONITOR](#)
- [DEAL MONITOR](#)
- [Fotbalové agenti vs. FIFA ve světle stanoviska generálního advokáta Soudního dvora Evropské unie](#)